

„EBBEN AZ ESETBEN EZ NEM VOLT SZERENCSES VÁLASZTÁS”

KÜLÖN BALLAGÁS TISZAVASVÁRIBAN

A tiszavasvári Pethe Ferenc Általános Iskolában megrendezett szegregált ballagás 1997 nyarán a média egyik közkedvelt témája volt. Az idei volt az első eset, hogy a roma és a magyar gyerekek nem együtt búcsúztak az iskolától. A nyomtatott sajtóban Kerényi György számolt be először az eseményről. Írása a *Magyar Narancs* című hetilap 1997. június 19-i számában jelent meg „Ballagás külön utakon” címmel. A Roma Polgárjogi Alapítvány munkatársai a cikkből szerzett információk alapján látogattak el Tiszavasváriba, ahol megpróbálták a különleges esemény tényeit feltárni.

A helyszínen találkoztak a polgármesterrel, az iskola vezetőségével, az érintett szülőkkel és diákokkal. A beszélgetéseket videokamerával rögzítették, és ebből húszperces anyagot készítettek. A feltárt részleteket sajtótájékoztatón hozták nyilvánosságra. Az eset bemutatására egyrészt a Kerényi György által leírt tényeket fogom felhasználni, másrészt ama beszélgetésekre hivatkozom, amelyek a helyszínen készültek az ottani romákkal, a polgármesterrel, pedagógusokkal és más hivatalnokokkal.

Tiszavasvári 14 844 lakosának kb. 16–17%-a roma. A romák a város két szélén élnek. A büdi városrészen élő romungrók (magyar cigányok) elfogadottabbak a város többsége által, mint a Széles úti telep lakói, az oláh cigányok. (A mintegy félmillió hazai cigányságnak az asszimiláltabb csoportját képezik a romungrók, míg az oláh cigányok ősi, a társadalomtól izoláltabb közösségeket alkotnak.)

A településen nincs kisebbségi önkormányzat, az egyetlen bejegyzett roma civil szervezetet pedig a büdi városrészen élő romák hozták létre Roma Egyesület néven. Ez a társaság legfőképpen kulturális rendezvényeket szervez.

Tiszavasváriban három egyház képviselteti magát: a református, a görög katolikus és a római katolikus.

A romák nem vesznek részt a helyi egyházközségek életében. Új kezdeményezésnek számít, hogy a helybeli református lelkész szeptembertől vallásos összejöveteleket szándékozik tartani a Széles úti telepen található közösségi házban.

A településen működő Szociális Szolgáltató Központban jelenleg szociológus, szociális munkás és védőnő dolgozik. Korábban volt egy szociális asszisztens és egy dada is a Széles úti telepről, akiket 1997-ben már nem tudtak alkalmazni a költségvetési korlátozások miatt.

A roma szociális asszisztens feladata a telepi kliensekkel való foglalkozás volt. A roma dada minden reggel összeszedte az óvodába járó gyerekeket, s külön foglalkozásokat tartott számukra az óvodában.

Tiszavasváriban öt óvoda található: a Vasvári Pál, a Petőfi és az Ifjúság utcai, a Gyár és az Egység úti. File Gáborné, a városi önkormányzat kulturális és

oktatási osztályának referense szerint a Vasvári Pál utcai óvodában mind a 40 fő, a Petőfi utcai óvodában mind az 50 fő, az Ifjúság utcai óvodában 140 főből 5-6 fő roma, a másik két óvodában pedig egyetlen romagyerek sem található.

A településen két általános iskola működik. Az egyik a Pethe Ferenc Általános Iskola, ahol a tanulók létszáma 513, ebből 38 enyhén értelmi fogyatékos. A roma tanulók száma 250, ebből 5 fő a vegyes osztályokban tanul, 207

fő normál cigányosztályban és 38 fő az enyhén értelmifogyatékos-osztályban.

A másik a Vasvári Pál Általános Iskola, ahol a tanulók létszáma 275 fő, és ebből 123 roma. Tiszavasváriban van egy Nevelési Tanácsadó, amely 1997-től a Széles úti telep közösségi házában fogadóórákat tart az ott élő romák számára.

A településen két középiskola található: az egyik a Váci Mihály Gimnázium, ahová mindössze 7 roma tanuló jár, a másik pedig a Vasvári Pál Szakmunkás-

és Szakközépiskola, ahol 25 roma fiatal tanul szakmunkásnak.

A településen nincs olyan roma, aki felsőoktatási intézményben tanulna.

A TELEP

A Széles úti telep a város szélén van, ahol a vályogból épített házak mellett megtalálhatók a hetvenes években épült „CS” (csökkentett komfortfokozatú) házsorok és a napjainkban létrehozott, szociálpolitikai kedvezménnyel épített lakóházak is. „Az önkormányzat negyven ingyenesen nyújtott ki a szociálpolitikai támogatásból építkezni kívánóknak. Az újonnan épített negyven házban van fürdőszoba és vízöblítéses vécé is” – mondta File Gáborné. A telepen egy közösségi házat is felavattak, amelynek legfontosabb feladata, hogy tisztálkodási lehetőséget biztosítson a helyiek számára. Azonkívül más egyéb szolgáltatást is nyújt, varrótanfolyamot és átkepzést szerveztek, játszóházat is szándékoznak beindítani. A ház egyik legfontosabb funkciója, hogy ott osztják a segílyt. „Korábban az osztásnál megszállták a várost” – hallottuk az iskolában. A telep nagy hiányossága, hogy a legtöbb házban nincs víz. „A telepen három kút van, amiből általában egyet mindig megrongálnak a helyiek” – mondta File Gáborné. A roma önszerveződésnek egyetlen formája sem található a telepen. „A tiszavasvári romaközösség nem tartott igényt kisebbségi önkormányzat alapítására. A büdi városrészen élő romák és a Széles útiak nem tudtak megegyezni egy cigány kisebbségi önkormányzat létrehozatalában” – jelentette ki Sulyok József polgármester.

„Van egy Roma Egyesület, azonban ez is csak a város másik részén élő romák számára létezik, a Széles útiakéra nem” – mondta File Gáborné, utalva a településen élő két romaközösség közötti feszültségre.

AZ ISKOLA

Az oláh cigányok gyerekei a Pethe Ferenc Általános Iskolába járnak, ahol a tanulók létszáma kb. 500 fő, ebből 250 cigány. 245 gyerek tanul cigányosztályban, s ezek közül 207 teljes értékű (normál), 38 pedig eny-

hén értelmi fogyatékosoknak indított homogén osztályban. Az osztályokba átlagosan 25-26 gyerek jár.

Az 1996/97-es tanévben 33 cigány első volt, tizenegyet azóta kisegítő iskolába javasolt a szakértői bizottság. 17 végzős roma nyolcadikos volt, akik közül 15-en ballagtak, 11 fő felvételizett a helyi ipari szakmunkásképzőbe. 10-et vettek fel, 4 iratkozott be, s ebből 1 tudta befizetni a szükséges tandíjat.

Az iskolának két részlege van, az egyik a cigánygyerekek számára fenntartott, a másik részét a nem cigány gyerekek használják. Az iskola felmérése szerint öt olyan tanuló van a cigányrészlegről, akik képesek vegyes osztályban tanulni. Megjegyzendő,

hogy a magyar osztályokba járó öt gyerekből négyen nem a telepen laknak.

A nem roma gyerekek az iskola főépületébe járnak, a „maradékknak” csak a melléképületben jutott hely. Az elkülönítésnek ennél is megszegyenítőbb formája, hogy a romagyerekek nem vásárolhatnak az iskolai büfében, kivéve azt az öt gyereket, akiknek sikerült átkerülniük a magyar osztályokba. „Ők azok, akik tornafelszereléssel rendelkeznek” – érvel az egyik tanárnő.

Az egyik tanuló vallomása szerint: „A szakadó esőben vagy hóban is kint kell futnunk az udvaron, mert mi nem mehetünk be.”

A tanulók panaszt emeltek a tanárok ellen, akik időnként a fegyelmezés meg nem engedett változatait használják. A gyerekek életében lelkileg és fizikailag is nyomot hagy az ilyen fegyelmezési mód. „A tanár bácsi úgy fejen vágta a gyermekemet egy kulcsomóval, hogy folyt a fejből a vér” – jegyezte meg az egyik roma szülő.

Az iskola reményvesztett pedagógusai képtelenek fegyelmezni a roma tanulókat, akik nap mint nap megszegik az iskolai házirendet. Az iskola pedagógusa szerint: „Már nincs lelkierőnk fegyelmezni.”

A pedagógusokra komoly nyomás nehezedik az önkormányzat és a magyar szülők részéről egyaránt. A nem roma szülők nem szeretnék, ha gyerekeiket egy osztályba tennék vagy egy padba ültetnék valamelyik telepi romagyerekekkel.

Az iskolában már tizenegy éve bevált gyakorlat, hogy a roma- és nem roma gyerekeket elválasztják egymástól. Gáspár Ferencné tanárnő elmondta a *Magyar Narancs* munkatársának, hogy a magyar szülők kérték, történjék meg az elkülönítés, különben nem

adják ide a gyerekeiket. A nem roma szülők még arra is adakoztak, hogy külön ebédlőt létesítsenek a csemetéik számára.

Az iskola vezetői elmondták, hogy az összevont cigányosztályokban egy tanító tartja az órákat. Elismert tény, hogy ezekben az osztályokban csak olyan pedagógusokat alkalmaznak, akiknek semmilyen más lehetőségük nincs az elhelyezkedésre. Az iskola nem szeretne csak romagyerekeket tanítani, ezért meg kellett találni a nem roma szülők számára elfogadható megoldást.

Az osztályok etnikai elkülönítését tiltja mind a közoktatási, mind a kisebbségi törvény, azonban felzárkóztatni, képességek szerinti csoportokat bontani nem minősül törvénytörésnek. Nem csak Tiszavasváriban alkalmazzák ezt az eljárást. Mindenki számára elfogadható tény, hogy mindig a romák a leggyengébbek az oktatási intézményekben, és senki sem próbálja felülvizsgálni az ilyen típusú kijelentéseket, illetve megszüntetni ezt a gyakorlatot.

Az iskola vezetése azt állítja, hogy a homogén cigányosztályok révén kisebb mértékű a lemorzsolódás, többen végzik el a nyolc osztályt, szerintük a cigánygyerekeknek „az ő szintjüknek megfelelő” oktatásra van szükségük.

Az iskola nem képes kezelni saját eszközeivel és technikáival a cigánygyerekekkel kapcsolatos pedagógiai kudarckokat.

Az önkormányzat sem tud együttműködni a Széles útiakkal, s ezért az iskolától várják a leghatékonyabb megoldásokat. Az önkormányzat az iskola cigánygyerekei után kiegészítő „etnikai” fejkvótát kap a központi költségvetésből. Az 1996/97-es tanévben a testület megszavazott havonta nyolcezer forint fizetésekiegészítést a cigányokat tanító pedagógusoknak.

1995-ben „megszorító” intézkedéseket hozott az önkormányzat, és megszüntette a pedagógiai asszisztensek alkalmazását, azóta a felsős cigányosztályok tanulói számára nincs délutáni foglalkoztatás. Abban az időben szűnt meg az „egészségőr” tisztsége is, aki a Népjóléti Minisztérium pályázatán nyert pénzből épült iskolai fürdőszobában naponta megfürdette a cigánygyerekeket. Mivel van közösségi ház, ahol az előre meghatározott napokon lehet fürödni, nincs szükség az iskola eme szolgáltatására.

Az iskola nevelőtestülete, hogy eleget tegyen a kisebbségi oktatás követelményeinek, megpróbálta alkalmazni a cigány pedagógiai programot. Az igazgatóhelyettes elmondása szerint nem volt sikeres a két nyelvű (cigány–magyar) olvasókönyv használata: „Ezek még cigányul sem tudnak rendesen.”

Az iskola nevelőtestülete az 1996/97-es tanévben új fegyelmezési módszert próbált ki: úgy gondolták,

hogy a nevelőtestület nem köteles teljesíteni azt a kívánságot, hogy a ballagási ünnepség közös legyen a nem romákkal.

A Roma Polgárjogi Alapítvány munkatársai találkoztak a polgármesterrel, az érintett gyerekekkel, szülőkkel és a külön ballagás mellett érvelő pedagógusokkal.

AZ ÉRVEK

Az alábbiakban videón rögzített hozzászólásokat ismertetem:

Roma Polgárjogi Alapítvány: Jó-e a cigányoknak, ha külön osztályokba járnak, illetve ha külön ballagást szerveznek számukra?

Végzett fiatal I.: Nem jó, hogy külön ballagtunk, mert ez nagy szégyen volt számunkra. Sohasem történt még ilyen az iskolában.

II.: Szerintem azért ballagtunk külön, mert gyűlölik a cigányokat a magyarok. S a magyaroktól kérdezte meg, hogy akarnak-e velünk ballagni.

III.: Pár nappal a ballagás előtt jelentették be, hogy nekünk külön lesz megtartva a ballagó. Először azt akarták, hogy egy időben legyen a magyarokkal, csak a miénk a foci pályán lett volna, mint a legelő tehéneknek. Persze mi nem engedték meg, s így lett a miénk pénteken, és a magyaroké pedig csütörtökön.

IV.: Nem engedtek bennünket ballagni, mert azt mondták, hogy tetvesek és piszkosak vagyunk.

Szülő I.: Mi is fel tudtuk úgy öltöztetni a gyerekeinket, mint a magyarok.

II.: Amikor megtudtam, hogy ilyen ballagó lesz, fel akartam menni a polgármesterhez. Gombás tanár néni azt mondta, hogy ne menjek, mert akkor nem adják ki a bizonyítványt sem.

III.: Nagy szégyen ez nekünk, hogy ilyen nyilvánosan megszégyenítik gyermekeinket.

Sulyok József polgármester: Én is csak pár nappal előbb tudtam meg az egyik kollégámtól, hogy nem lesz közös ballagás. Az iskola nevelőtestülete arra hivatkozott, hogy meg akarja büntetni a tetveseket, a renitenseket. Az iskola autonóm módon dönthet a fegyelmezési módszereiről. Ebben az esetben ez nem volt szerencsés választás.

Gombásné Veres Zsuzsa igazgatóhelyettes: Elhangzott a külön ballagás javaslata már 1996 októberében az első nevelőtestületi értekezleten. Főleg a felsős tanárok kérték, hogy dolgozzunk ki valamilyen fegyelmezési módot a cigányosztályokban. Nagyon sok a túlkoros, akikkel nem tudunk mit kezdeni, és sok olyan gyerek van, akinek magatartási problémái vannak. Sajnos a mi nevelési eszközeink eredménytelenek. A külön ballagás az egészségügyi állapot miatt történt.

Láthatják a jegyzőkönyveket, hogy hányan tetvesek, illetve ótvarosak.

Zsigóné Kiss Zsuzsa, a II–III–VIII. összevont cigányosztály főnöke: Tudják önök, mit jelent a cigánygyerekeknek a ballagás? Nem azt, hogy eredményesen elvégzik a nyolcadik osztályt, hanem hogy elértek egy bizonyos kort, amit meg kell ünnepelni. Jól tudjuk, hogy nagyon sokan túlkorosak, mégis ballagni akarnak. Hiába nem teljesítik a kötelezéseiket, ők ennek ellenére ballagni akarnak. Amikor az iskola azt kéri, hogy teljesítsék kötelezéseiket, mint például tanuljanak, fogadják el a tanárok irányítását, feladatokat lássanak el stb., azt nem teszik, hanem durván megtagadják, és ellenállnak. Akkor követeljük a jogukat, ha teljesítik a kötelezéseiket. Mi adunk nekik, tanítjuk őket, mert ez a kötelességünk. Azonban ők nem képesek cserébe adni semmit. Sem a szülők, sem a gyerekek. Akkor miért vagyunk mi kötelesek nyolcadik év végén egyetlen kérést, kérést?, követelést teljesíteni, hogy „márpedig mi, cigánygyerekek a magyar gyerekekkel együtt akarunk ballagni”? Ha nem kapunk semmit, akkor mi miért felejtjük el nyolc év büjéjét-baját? Oda-vissza megy a játék.

Roma Polgárjogi Alapítvány: A körülbelül háromórás beszélgetés után ismét feltettük a kérdést a tanároknak. Ha most kellene dönteniük a ballagásról, mit mondanának??

Tanárok: KÜLÖN BALLAGÁS!

A TÁJÉKOZTATÓ

Lehet-e elkülönített ballagót szervezni emez okok miatt? Lehet-e a higiénias körülményekre, illetve magatartási zavarokra hivatkozni? Igazuk van-e a romáknak akkor, ha nem szeretnének alanyai lenni az apartheid típusú elkülönítési sorozatnak, amelynek legmaradandóbb formája az iskolai szegregáció? Igazuk van-e a romáknak akkor, ha ellenzik az intézmény önkényes működését?

A cigányballagót a település többségi lakosai közül senki nem ellenezte. S azok a romagyerekek, akik ebbe az iskolába járnak, és nincs belépési engedélyük a magyar osztályokba, örök életükre megtanulhatták helyüket az ország társadalmában. Nincs máshol helyük, csak a másodosztályú állampolgárok között.

A Roma Polgárjogi Alapítvány 1997. július 1-jén sajtótájékoztatót tartott, ahol bemutatta a Tiszavas-

váriban készült filmet, ismertették a Magyar Köztársasági Elnöknek címzett nyílt levelet. A levelet Horváth Aladár, a Roma Polgárjogi Alapítvány elnöke, Osztójkán Béla, a Phralipe Független Cigány Szervezet elnöke és Bogdán János, a Gandhi Gimnázium igazgatója írta alá. A sajtótájékoztatón elmondták, hogy Tiszavasvári nem egyedi eset iskolai szegregáció tekintetében. Rámutattak, hogy Magyarországon az iskolai diszkriminációnak legfőképpen a romagyerekek az áldozatai.

A nyílt levél elérte hatását abból a szempontból, hogy a köztársasági elnök a kisebbségi jogok országgyűlési biztosaéhoz fordult, arra kérve, indítson vizsgálatot az iskolák ügyében, és tárja fel, ha diszkriminációs gyakorlatot tapasztal.

A Roma Polgárjogi Alapítvány pert kíván indítani a tiszavasvári Pethe Ferenc Általános Iskola ellen, amelynek során azt kívánja elérni, hogy a bíróság állapítsa meg a iskolában történt diszkriminációt, és tiltsa el

ennek gyakorlatától az iskolát.

Ezzel szeretnék a magyar pedagógustársadalom figyelmét felhívni, egyben a nyilvánosság erejét felhasználva arra ösztönözni minden polgárt, hogy tegyen az előítéletes, a többség és a kisebbség számára egyaránt káros gyakorlat ellen.

A Roma Polgárjogi Alapítvány 1997 szeptemberétől újabb programot kezdeményez: Tiszavasváriban jogászból, szociológusból és szociális munkásból álló csoport által elkészítendő válságkezelési stratégia alapján minél szélesebb körű kapcsolatot fog kialakítani a romacsaldok és az iskola között.

Az Alapítvány arra törekszik, hogy a jogszabályokba, illetve a közigazgatási határozatokba a diszkriminációt megakadályozó törvényes garanciák épüljenek be. Alapvető cél az, hogy jogorvoslattal élhesenek ama gyerekek törvényes képviselői, akik nem a képességeik miatt kerülnek értelmifogyatékos osztályokba. A Roma Polgárjogi Alapítvány kezdeményezni fogja a döntés felülvizsgálatát minden olyan esetben, amikor az általános iskolák etnikailag homogén osztályokat hoznak létre. Szeretnék elérni azt is, hogy az önkormányzat köteles legyen határozatot hozni minden olyan esetben, ahol normál osztályból átirányítják a gyerekeket enyhén értelmifogyatékos-osztályba. E határozat három fontos garanciát kell hogy tartalmazzon: a) írásbeliség, b) konkrét személyhez kötött felelősség, c) jogorvoslatihoz való jog.